

Az újbaloldal

Esettanulmány a professzionális-menedzseri osztály radikalizmusáról

E tanulmány első részében* amellet érveltünk, hogy a fejlett kapitalista társadalomban létrejött egy olyan új osztály, amely a tőkés fejlődés korábbi szakaszaiban ismeretlen volt. E professzionális-menedzseri osztály („PMO”) olyan fizetésből élő szellemi dolgozókat foglal magában, akik nem rendelkeznek termelőeszközökkel, és akiknek a társadalmi munkamegosztásban betöltött elsődleges feladatukörük nagyjából úgy írható le, hogy ők termelik újra a kapitalista kultúrát és a kapitalista osztályviszonyokat. A PMO így tudományos kutatókat, mérnököket, tanárokat, szociális munkásokat, írókat, könyvelőket, alsó- és középszintű menedzsereket, illetve ügyintézőket foglal magába – összességében hozzávetőlegesen az Egyesült Államok népességének 20–25 százalékát alkotva. Azt is állítottuk, hogy a PMO tudatát létének nyilvánvaló ellentmondásai formálják: mind a PMO, mind a munkásosztály arra kényszerül, hogy eladja munkaerejét a tőkésosztálynak, amellyel szemben mindkét osztály kibékíthetetlen ellentétben áll.

A PMO tagjai a tőkés vállalkozások (nagyvállalatok, állami hivatalok, egyetemek és így tovább) racionalizálóiként és igazgatóiként, szakemberekként és menedzserekként egyfelől közvetlenül szembesülnek a kapitalisták pénzsóvárságával, irracionalitásával és társadalmi felelősségvállalásuk hiányával – szemben állnak tehát a tőkésosztállyal. Másfelől azonban objektíve ellentétes viszonyban állnak a munkásosztállyal is: a PMO ilyen tömeges formában egyedül annak köszönheti létét, hogy kisajátította és elvonta azon képessé-

* Magyarul lásd az *Eszmélet* 127–128. számában (A professzionális-menedzseri osztály, 249–264.) (a szerk. megj.).

geket, eljárásokat és kultúrát, ami eredetileg a munkásosztály sajátja volt. A mindennapokban a PMO-nak az a dolga, hogy közvetlenül vagy közvetett módon igazgassa és irányítsa a munkásosztály életét – ráadásul mindezt az otthonaikban, a munkahelyükön, az iskoláikban mesterkedve tegye. Osztályként a PMO objektíve érdekelt a tőkésosztály megdöntésében, de nem érdekelt a munkásosztály győzelmében. Magatartásában így a tőkésosztállyal szembeni nehezítés és ellenségesség gyakran keveredik a munkásosztállyal szembeni elitizmussal és lenézéssel.

Az újbaloldal és a PMO

Tanulmányunk e második, itt közölt részében arra teszünk kísérletet, hogy elemzésünkkel érthetőbbé tegyük az Egyesült Államok baloldalának fejlődését és néhány jelenlegi nehézségét – mindezt pedig a hatvanas évek újbaloldalára vonatkozó megfigyeléseinkkel kezdjük. Az alábbiakban nem vállalkozunk arra, hogy teljeskörűen és mindenoldalúan feltárjuk az újbaloldal felemelkedését. Figyelmünket inkább arra összpontosítjuk, hogy a PMO-ban gyökerező újbaloldal osztályeredete hogyan alakította növekedését és ideológiáját, az eredetileg a PMO-ra épülő újbaloldal miként kezdett túllépni saját osztályán, majd ezt követően hogyan próbált megbirkózni az ebből eredő dilemmákkal.

Az „újbaloldal” rasszizmus-, illetve imperializmusellenes – és később kapitalizmusellenes – mozgalom volt, főként fehérek mozgalma. Központjai kezdetben az egyetemek voltak, később azonban messze túlerjeszkedett rajtuk, és a kiterjedt underground újságokra, tanárok, szociális munkások és egészségügyi dolgozók (szak)szervezeteire, színházi társulatokra, közösségszervezők csoportjaira és így tovább. A legfontosabb szervezete 1964 és 1969 között a *Students for a Democratic Society* (Egyetemisták egy Demokratikus Társadalomért), vagyis az SDS volt. Az újbaloldal érintkezett ugyan a hatvanas évek legtöbb mozgalmával vagy részét képezte azoknak, mégsem volt azonos velük. Két példát említve: a háborúellenes mozgalom sokkal szélesebb volt, mint az újbaloldal; a nők felszabadítási mozgalma pedig részben éppen az újbaloldal gyakorlataival szemben szerveződött.

A hatvanas években, amikor az újbaloldal formájában újjászületett a baloldali radikalizmus, a PMO anyagi helyzete éppen gyors ütemben javult. A foglalkoztatottság szárnyalt, a fizetések pedig vele együtt

emelkedtek a PMO állásaiban. E növekedés olyan gyors volt, hogy a PMO-nál szélesebb körből, a munkásosztályból is toborozni kellett, hogy a nagy számban megnyíló állások betölthetőek legyenek. (A hatvanas évek elején egy elemzés például kimutatta, hogy a kézgalléros szakmunkások gyermekeinek nem kevesebb, mint a negyede felkapaszkodott a PMO-ba; a betanított munkások gyermekeinek közel az ötöde szintén fellépett a PMO-ba [Duncan 1965, 491–495.].) Divattossá vált úgy érvelni, hogy mérnökök, tanárok, szociális munkások és hasonlók ezzel „proletarizálódtak” – vagyis utolérte őket a sorsuk, amit Marx jóskolt a középosztálynak (lásd például Aronowitz 1971; Weinstein 1975, 125–128). Amit azonban a proletarizálódás tünetének tekintettek – például az egyetem kibővülését és bürokratizálódását –, az valójában számos esetben a PMO gyors kibővülésének jele volt. Az ötvenes évek vége és a hatvanas évek eleje a PMO aranykora volt, nem pedig a lehetőségek beszűkülésének korszaka, valamiféle összeszorulás egy proletarizáló présforma nyomóereje alatt.

A Szeptnyik 1957-es fellövésével és John F. Kennedy elnök 1960-es megválasztásával a PMO megbecsültsége és nyilvános láthatósága új csúcspontokat ért el. A kutatásra, a felsőoktatásra és a különféle szakszolgálatokra szánt állami és alapítványi támogatások úrrakétákként szöktek az egekbe. A PMO tagjai sorra jelentek meg előkelő köztisztviseltekben: elnöki tanácsadókként, kutatókként és tudósokként, külpolitikai szakértőkként és stratégákként, társadalmi tervezőkként. Új intézmények – agytrösztök, tanácsadócégek – sora bukkant fel és formált igényt a PMO képességeire.

Az egyetemisták 60-as évekbeli baloldali radikalizmusának számos forrása volt – a polgárjogi mozgalom, a sokat csúfolt beatnemzedék, maga az egyetemi tapasztalat és így tovább. Jelen céljaink szempontjából most azonban csak azt kívánjuk kiemelni, hogy ez az új radikalizmus is észlelte a PMO növekvő önbizalmát. A szociológusok elemzése szerint a diákaktivisták első hulláma jellemzően biztos PMO-háttérrel rendelkezett; más egyetemistákkal összehasonlítva ők különösen mélyen magukévá tették az intellektuális önállóságra és önrendelkezésre (autonómiára) törekvés, valamint a közszolgálat iránti elkötelezettség hagyományos PMO-értékeit (Flacks 1970, 134–157.).

Kezdeti radikalizmusuk kísérletként értelmezhető intellektuális önrendelkezésük visszaszerzésére; azon korábbi autonómiájuk helyreállítására, amit a PMO időközben feladott és átengedett a tőkésosztálynak. Egy példát említve: az újbaloldal egyik legfontosabb

szervezete, az SDS (Students for a Democratic Society, Egyetemisták egy Demokratikus Társadalomért) a meghatározó jelentőségű Port Huron-i Nyilatkozatában (1962-ben) kifejezésre juttatta a PMO osztálytudatának mindkét jellegzetes alkotóelemét: a tőkésosztály kigúnyoló megvetését és a munkásosztállyal szembeni lenéző elitizmusát. Szerintük a PMO idősebb tagjai közül túl sokan adták meg magukat „a rendszernek”, elfogadva annak követelményeit:

„Számos társadalomkutató és természettudós, a felsőoktatási tanulmányok felszabadító örökségét elhanyagolva, különféle »HR«-eljárásokat és »hangulatjavító«-technikákat fejleszt a nagyvállalatok számára, miközben mások intellektuális képességeik gyakorlását a fegyverkezési verseny fokozásának szolgálatába állítják.” (The Port Huron Statement, idézi: Jacobs–Landau 1966, 159.)

A nyilatkozat azonban azzal folytatódott, hogy a társadalmi megújulás forrásaként a munkásosztályra sem lehet támaszkodni:

„Bármilyen is legyen az új baloldal Amerikában, rendelkeznie kell valóságos intellektuális képességekkel, elkötelezettnek kell lennie a demokratikus tanácskozás iránt, őszintének, becsületesnek és elemzőnek kell lennie – ezek nélkülözhetetlen munkaeszközei. Az egyetem lehetővé teszi, hogy a tanulmányok folytatását és a tudománnyal való foglalatosságot, egyszóval a szakképzést kiegészítse a politikai élet, a cselekvést pedig a ráció vezérelje.” (The Port Huron Statement, idézi: Sale 1973, 52.)

A Kaliforniai Egyetem Berkeley Kampuszán megalakult Mozgalom a Szólásszabadságért (Berkeley Free Speech Movement) 1964-ben igen erőteljesen fogalmazta meg a PMO-t foglalkoztató problémát: „A történelem nem ért véget [...], egy jobb társadalom kiépítése lehetséges, és [...] olyasvalami, amiért meghalni is érdemes” – jelentette ki Mario Savio, a mozgalom szóvivője. Az egyetem mégis elveszett; többé már nem a PMO jövőbeli tagjait képezte történeti társadalmi és erkölcsi küldetésükre:

„Sok diák céltalanul kószál fel és alá [...] itt az egyetemen. Idegenek a saját életükben, nincs hely a számunkra. Nem tanulták meg, hogyan kell alkuat kötni, mert például azért jöttek az egyetemre, hogy megtanuljanak kérdéseket feltenni, fejlődni, tanulni – mindazokért a szokásos dolgokért, amelyek közhelyesen hangzanak, mert már senki

sem veszi komolyan őket. És előbb-utóbb találni fognak alkalmat arra, hogy beilleszkedjenek a társadalomba: jogászok lesznek, közszolgálati tisztviselők, üzletemberek, kormányzati emberek, és igen gyakran alkut kell majd kötniük, feladva mindazokat az elveket, amelyek a legkedvesebbek voltak a számukra. [...] Az a jövő és azok a karrierok, amelyekre az amerikai egyetemisták most felkészülnek, nagyrészt intellektuális és erkölcsi sivatagok.” (Savio 1966, 230.)

E mozgalom közvetlen felhívást intézett az egyetemi polgárokhoz, felpozsztítendő osztálytudatukat:

„Felszólítjuk az egyetem polgárait: legyetek bátrak! Az egyetem diákok és tudósok, hallgatók és kutatók, egyetemi polgárok közössége: bánjatok egyenlően e méltósággal – meg kell őriznetek! Meddig engedtek még a kapuőröknek, akik bitorolják a hatalmatokat?” (Idézik: Lipset–Wolin [szerk.] 1965.)

A PMO osztálytudata, a maga elitizmust és harcias antikapitalizmust ötvöző bizonytalan elegyével, a hatvanas években végig „a mozgalom” fő témája volt. Kifejeződésai megtalálhatók az „újbaloldalon”, a háborúellenes mozgalomban, az ökológiai mozgalomban, a nők felszabadításai mozgalmában – mindenhol, ahol szembe szegültek „a rendszerrel”, de közben gyakran moralizáló lenézéssel viszonyultak a munkásosztályhoz. Végül azonban az újbaloldal jelentős része szakított e hagyománnyal, és keresni kezdte annak lehetőségét, hogy túlléphessen a PMO-n és vele saját, korlátozott osztálymeghatározottságán. A későbbi fejlemények szempontjából ez volt a döntő mozzanat – ezzel is folytatjuk.

1966-ban, az újbaloldal számos vezetője még tartotta magát Thorstein Veblen elméleteihez a PMO-jellegű foglalkozások, valamint az egyetemisták egyedülálló jelentőségéről. Carl Davidson (akkoriban az SDS alelnöke) például egy igen befolyásos cikkben amellet érvelt, hogy az egyetem feletti rendelkezés megszerzésére szerveződő diákmozgalom lehet az alapja az egész társadalom átalakításának (Sale 1973, 289–292.). Később azonban – 1967 vagy 1968 táján – döntő szakításra került sor, amely a későbbiekre nézve teljességgel megváltoztatta a PMO radikalizmusát a korábbi (progresszív) korszakhoz képest: nagyszámú fiatalember egészen addig a határig fokozta a PMO radikalizmusát, hogy végül saját osztályával került szembe.

Hogy mindez miért a hatvanas években játszódott le, nem pedig a PMO radikalizmusának korábbi időszakában, annak is megvannak a maga okai. Az egyik az egyetem szerepének megnövekedésével kapcsolatos. Az egyetem intézménye egyfelől hagyományosan a PMO újratermelésének gépezete, másfelől történeti központja az új ismeretek előállításának, a tudományszakok fenntartásának, a képességek és eljárások elsajátításának, a másként gondolkodásnak és sok minden másnak. Két olyan feladatkörnek tehát, amely a tőkével szemben kivívta magának az önállóság és az önrendelkezés látszatát – mintha valóban autonóm lenne. Az ötvenes és a hatvanas években azonban ez a látszat is csorbát szenvedett: az egyetemmel szemben mégiscsak megfogalmazódott az az elvárás, hogy játsszon sokkal közvetlenebb szerepet a tőkésállam és a magánvállalkozások működésében. Aho- gyan azt a Kaliforniai Egyetem (University of California) rektora, Clark Kerr megfogalmazta: az egyetem a „nemzeti célok elérésének elsőszámú eszközévé” vált.

A közpolitikák alakítói, amikor szegénységellenes, egészségügyi vagy más programokat terveztek, szaktanácsokért az egyetemhez fordultak – ez így volt már a progresszív korszakban (és a New Deal idején) is. Csakhogy ennek gyakorisága időközben áttekinthetetlené vált, nagyságrendjét tekintve pedig hatalmasra duzzadt. A hatvanas években az állam immár sokkal nagyobb mértékben fordult az egyetemekhez katonai és hadiipari fejlesztéseket, illetve harcászati szak tudást várva tőlük. És nemcsak mérnököktől és természettudósoktól, hanem antropológusoktól, szociológusoktól és hasonlóktól is.

Az egyetem bevonódása az üzleti vagy akár a – dolog természetét megszüpítendő védelminek nevezett – katonai és hadügyekbe azonban még csak a dolog egyik része. Belebonyolódása a vietnámi háborúba azonban már a másik, ennél is súlyosabb ügy. Eisenhower zord elnökségének éveiben, majd Kennedy új korszakhatárt jöven- dőlő rövid tündöklése idején az egyetem, minden megalkuvása ellenére, sokak számára megtestesítette mindazt, ami a PMO liberális hagyományában jó volt. Egy ideig figyelmen kívül lehetett hagyni azt az ellentmondást, ami az egyetem tényleges tevékenységei és liberális ideológiája között feszült. Ám a tömeggyilkosságokkal való szembe- sülés fenntarthatatlanná tette az addig ápolt liberális homlokzatot: lehullott az álarc. A Vietnámban hulló bombák vakító fényében az amerikai külpolitika brutalitása is feltárult – akárcsak az egyetem szerepe, amely addig részben elfedte azt. Az egyetemisták szemében a korábbi nemzedékek álszent hidegháborús liberalizmusa egyetlen

szempillantás alatt omlott össze. Egy csapásra megkérdőjeleződött bennük az egyetem és az idősebb PMO-nemzedékek erkölcsi alapja – sőt az egész amerikai rendszer morális legitimitációja is.

Az egyetemisták háborúellenes dühe óhatatlanul a kormányzat büntársa, az egyetem ellen fordult; haragjuk így a PMO egyik központi intézményére is kiterjedt. Az egyetem elleni támadásokra válaszul az egyetemi tanszékek liberális tagjai, de még néhány marxista is, kezdett elhatárolódni az újbaloldaltól. Az idősebb PMO-nemzedékek számára az egyetem létkérdés volt, egzisztenciális érdekeik fűződtek hozzá: az állásaik, a kutatási pénzeik, az ösztöndíjak, a karrierjük, az önképük, hogy morálisan az üzleti világ „felett” állnak – mindez az egyetemhez láncolta őket. Az idősebb PMO-nemzedékek ráadásul különösen óvatosak voltak. Ők az 1929–1933-as nagy válság idején nőttek fel, majd átélték a szűkölködésre kényszerítő negyvenes és ötvenes éveket is. Az újbaloldal ezzel szemben csak a Kennedy-féle új korszakhatárt követően, a hatvanas évek forrongásaiban ébredt öntudatára, és telve volt tettvággyal. A nemzedéki tapasztalatok közötti szakadék túl széles volt ahhoz, hogy az elvont közös osztályérdekek áthidalhassák azt.

Ugyanekkor, amikor számos PMO-származású egyetemista kiábrándult saját osztályából és annak intézményeiből, kihívással szembesült a számára mindaddig idegen és ismeretlen munkásosztály részéről. A legfontosabbat említve: amikor az egyetem éppen azzal küzdött, hogy tartsa az iramot a megnyíló PMO-állások robbanásszerű növekedésével, az egyetemisták társadalmi összetétele és jellemzői is megváltoztak. Az egyetem – képtelen lévén arra, hogy a hatalmas keresletet mérnökök, tanárok, szociális munkások és hasonló szakemberek iránt kizárólag a már PMO pozíciót elérők lányaival és fiaival szolgálja ki – növekvő számban toborzott fiatalokat a munkásosztály köréből, hogy immár munkásosztálybeli fiúk és lányok csillapítsák e szakemberhiányt.

Amint az egyetemisták lázongásai a PMO elitegyetemeiről (mint például Berkeley, a Columbia és a Harvard) átterjedtek a kevésbé elit képzőhelyekre (mint amilyenek például a Kent, a Penn vagy a San Francisco-i állami egyetemek), szembeötlővé vált az aktivisták osztályhátterének eltolódása is. Míg az előbb említett kampuszokon az egyetemi aktivistákat túlnyomórészt „a hagyományos PMO-értékvilág” jellemezte, az utóbbi kampuszokat jóval nagyobb arányban látogatták olyan egyetemisták, akik a PMO-hoz – tanáraikhoz, a

szociális munkásokhoz és hasonlókhöz – mindig is kissé feszélyeztetten, némi gyanakvással viszonyultak.

Az újbalsó oldal és osztálya, a PMO között szétnyíló hasadéka az éket mindazonáltal a fekete felszabadítási mozgalom verte be. A fehér diákok bekapcsolódása a déli polgárjogi küzdelmekbe gyakran atyáskodó tónusú volt, valahogy úgy, ahogyan a 20. század elején sok középosztálybeli fiatal kitelepülő segítségnyújtása sem nélkülözte a gyámkodó gesztusokat. Az északi államok fekete mozgalma azonban még nagyobb kihívást okozott: gettóláadások törtek ki, közülük is különösen súlyosak voltak az 1967-es felfordulások Detroitban és Newarkban. E fegyveres felkeléseket – amelyek szemlátomást akár egy fegyveres forradalom lehetőségét is magukban rejtették – munkásosztálybeli feketék robbantották ki. E nyílt összetűzésekben pedig természetesen az egyetemisták is állást kívántak foglalni valamelyik oldal mellett. A fekete diákok, akiket a polgárjogi mozgalomra választul a fehérek által benépesített elitegyetemekre is felvettek, bevitték a kampuszokra a fekete mozgalom e lázadásának szellemét: elvárták, hogy a fehér baloldal is álljon ki a fekete munkásosztály követeléseivel mellett (például legyenek nyílt egyetemi felvételik és az egyetemnek ne nyomuljanak be a fekete közösség negyedeibe).

A fehér egyetemista baloldal és a fekete nem egyetemista csoportok (a legfontosabbak közülük a Fekete Párducok voltak) érintkezései során az előbbieket a kellesténél szolgáltabban, az utóbbiak pedig a kellesténél lekezelőbben viselkedtek. A fehér egyetemisták rádöbbenek arra, hogy radikalizmusuk – akár csak egész élettapasztalatuk – halovány absztrakció egyenesen „az utcákról” érkező harcias polgártársaikéhoz képest. Heveny „kiváltságosság”-tudat – az osztályképzeténél állandó és töredékes előjele – kerítette a hatalmába őket.

Ahhoz, hogy a radikális egyetemisták szakítottak saját osztályukkal, a PMO-val, még ennél is jobban hozzájárult a városi feketék harcias-sága. Ehhez érdemes először is tekintetbe vennünk, hogyan alakult PMO és a fekete közösségek viszonya. A fekete közösségek ötvenes évekbéli, észak felé irányuló vándorlása óta a PMO-foglalkozásokat űzők alsóbb rétegei (tanítók, tanárok, szociális munkások) kifejezetten közeli kapcsolatba kerültek velük, sajátos rendelkező-felügyelő szolgálatot teljesítve a körükben. A hatvanas években azután, a hatóságok szegénység miatti aggodalmainak megnövekedésével (amit nagyban fokozott az 1965-ös Watts-lázadás) mindez szövetségi szintről kezdeményezett, központilag finanszírozott, átfogó programokhoz vezetett: a PMO benyomult a gettókba.

A PMO munkalehetőségei ezzel megsokszorozódtak: tervezőmérnökök, közösségsszervezők, pszichológusok, antropológusok, szociális munkások – javarészt fehér seregei – jelentek meg és láttak munkához. A fekete közösségek a hatvanas években ugyanazt a szerepet kapták a PMO-val érintkezve, mint a fehér bevándorlók a 20. század elején: a „társadalmi patológiák” kimeríthetetlen tárházaként kerültek szóba, pusztán létükkel a PMO terjeszkedését és beavatkozását igazolták. Távolról sem voltak azonban a PMO-tevékenységek passzív befogadói. 1966 végére fekete fegyveresek és fekete közösségek visszakövetelték maguknak a „közösségeik feletti rendelkezést” azon intézményektől és hivataloktól, amelyek ott a fehér PMO számára kínáltak lehetőségeket.

A közösségek feletti rendelkezés effajta visszakövetelése nem volt beilleszthető az óbaloldal világfelfogásának hagyományos kategóriáiba. (Az iskolák és a beiskoláztatás körüli New York-i küzdelemben a Progresszív Munkáspárt állásfoglalása szerint a fekete közösségek igénye közösségeik önrendelkezésének visszaszerzésére az uralkodó osztály mesterkedésének eredménye az itt dolgozó „munkások” ellen – akik szerintük a tanárok voltak.) Pedig ez csak az osztályok közti hadviselés világos kinyilvánítása volt: a nagyrészt munkásosztálybeli fekete közösségek fellépése a PMO inváziójával szemben. Számos esetben a PMO fekete tagjai jöttek ki győztesen a közösségek feletti rendelkezésért folyó küzdelmekből. A követelés radikális, osztálytudatos éle – „hatalmat az embereknek!” – azonban azt jelentette, hogy a professzionális és adminisztratív elit helyett a mindennapi életüket itt élő emberek szervezhessék és szabályozhassák a saját közösségeiket.

A fiatal fehér baloldali radikálisok legtöbbször kérdés nélkül azonosultak a közösségi önrendelkezést visszaszerezni kívánókkal. Már csak azért is, mert e követelés közvetlenül a fekete polgárjogi küzdelemből származott – és részben az újbaloldalt is ez hozta a világra. De szemlátomást élő kapcsolat volt a Harmadik Világ önrendelkezésért vívott harca (például Vietnámban) és az Egyesült Államok társadalmának megváltoztatásáért folytatott küzdelem között is. Azzal azonban, hogy PMO fiatal radikálisai a feketék közösségi önrendelkezést visszakövetelő mozgalmanak oldalára álltak, egyúttal a saját objektív osztályérdekeikkel mentek szembe. Az SDS újságja, a *New Left Notes*

címoldalán ez állt: „Döntsenek az emberek” – még akkor is, ha úgy döntenek, hogy nem titeket akarnak.*

Az újbaldal ezt követően, 1967–1968-ra válságba került. Születésekor a vietnámi háború a PMO-fiatalok ezreit kényszerítette arra, hogy szembenézzenek a realitásokkal: osztályuk állítólagos értékei összeütközésben állnak az Egyesült Államok társadalmi valóságával. Az újbaldal az elitegyetemek intézményében fejlődött ki – vagyis ott, ahol ez az ellentét a legélesebben mutatkozott meg, és ahol a PMO régi, hagyományos értékeit ugyanúgy átadták, mint ahogyan különösen hitvány módon a kapitalista hadi- és magángazdaság érdekeit is kiszolgálták. A diáklázadások mindazonáltal olyan egyetemekre is áterjedtek, ahová sokkal több munkásosztálybeli családokból származó egyetemista is járt.

Az egyetem iránt eredendően elkötelezett újbaldal tehát elhúzódoó összetűzésbe került elsődleges intézményével, az egyetemmel. Az újbaldal növekvő elkötelezettséggel állt ki a munkásosztályi bázisú fekete mozgalmak mellett, azok azonban, a maguk részéről visszautasították azt a magatartásformát, amellyel a PMO hagyományosan a munkásosztály felé fordult. Az újbaldal önvizsgálatra kényszerült: tisztáznia kellett saját osztályösszetételét és viszonyát a munkásosztályhoz. Vajon egy elsődlegesen a PMO-ra támaszkodó mozgalomként kellően életképes? Vajon hogyan lehet képes egy ilyen mozgalom megváltoztatni a társadalmat? Milyen viszonyt lehetne (vagy kellene) kialakítania a társadalmi változás hagyományos cselekvőjével, a munkásosztályal? És milyen a harcias fekete mozgalommal?

* Az eszmények és az önérdék összeütközését a PMO-n belül sokak számára az az eset világította meg, amikor 1969-ben a helyi közösség és a munkások átvették a Lincoln Kórház Mentálhigiénés Szakszolgálatát New Yorkban (Lincoln Hospital Mental Health Service in New York City). Ezt néhány nappal megelőzve 150 tiltakozó, akiket szakképzettség nélküli fekete és Puerto Rico-i mentálhigiénés közösségi munkások vezettek, kizárta az ott dolgozókat az épületben lévő irodáikból. Dr. Harris Peck, a központ szervezője és igazgatója a következőket írta erről a *Reader's Digest* hasábjain: „Amikor majd – képletesen szólva – egy lábat építenek be a székembe, hogy kirúgjon engem innen, akkor tudni fogom, hogy sikerrel jártunk. Ez ugyanis azt fogja jelenteni, hogy az emberek át akarják venni a rendelkezést saját közösségeik felett. Márpedig éppen ez az, aminek meg kell történnie.” A központ átvétele után Dr. Peck azonban már azt mondta, hogy noha továbbra is támogatja a közösségi önrendelkezés elvét, „ez egy hosszú távú cél. Nem gondoljuk, hogy mostanság erre sort lehetne keríteni.” (Ehrenreich, Barbara 1971, 253–254.)

Az újbóloldal gondját (hogy hogyan viszonyuljon a PMO-hoz, annak egészségéhez) részben megoldotta a PMO idősebb nemzedékének reakciója e dilemmákra. Sokan közülük az egyetemisták fokozódó harcosságát látva minden mérgüket rájuk zúdították. Pszichiáterek nyilvános elemzéseikben azt állították, hogy az Egyesült Államok ifjúsága egy apafigurát keres magának (Bruno Bettelheim szerint ezt meg is találta Maóban); az „anarchia” elharapózásáért egyes tanárok Dr. Spock engedékenységét hibáztatták, amire válaszul Spiro Agnew, republikánus alelnök, az elégedetlenkedők megrendszabályozására szólított fel: kollektív verést helyezett kilátásba. Egyetemi tisztviselők, sőt olykor még az egyetem oktatói és kutatói is együttműködtek a rendőrséggel, illetve az FBI-jal az 1968-as diáklázadások erőszakos elnyomása idején. Ami azt illeti, a maguk részéről egyes radikális diákok valóban megsemmisítő szándékkal fordultak az egyetem felé. És nemcsak azért, hogy „kiszabadítsák” az imperializmus karmai közül, hanem hogy elpusztítsák. 1967 őszén a Wisconsini Egyetemen tiltakozók a következő szórólapot terjesztették: „Ezen a héten a DOW (vegyipari óriásvállalat), a vállalatként működő egyetem és a háború ellen tiltakozunk – e három ugyanis egy és ugyanaz.”

Az egyetem kritikája, csavart logikával, hamarosan az egyetemisták bírálatahoz vezetett. Carl Davidson, aki egy évvel korábban még az egyetemistákat látta a társadalmi változás tömegbázisának, immár ezt írta:

„Mit tehetnek az egyetemisták? A kollégiumi házirend megváltoztatására küzdelmet szervezni igazán piszlicsáré ügynek tűnik, ha a gettólázasokkal vetjük össze őket. [...] Mi a besorozások ellen szervezzük az egyetemistákat: a hadseregbe fiatal szegényeket, feketeket, spanyol-amerikaiakat, hegylakókat, munkásosztálybelieket soroznak be éppen. Mindenkit, kivéve az egyetemistákat [...]. Az egyetemisták el vannak nyomva. Marhaság! Bennünket arra képeznek ki, hogy elnyomók legyünk – meg az elnyomók beosztottjai.” (Sale 1973, 382., 390.)

A hatvanas évek végén, az SDS-t a saját osztálya, a PMO dorongolta le, amiért mintha köze sem lenne a megerősödő ökológiai mozgalomhoz, és amiért óvott az olyan tömeges háborúellenes tiltakozásoktól, mint az országszerte szerveződő diák „moratórium” és a hatalmas egyetemista sztrájk 1970 májusában. A diákvezér, Mark Rudd egészen odáig ment, hogy magát az SDS-t utasította el, amikor saját diákszer-

vezetét (aminek akkor éppen az országos titkára volt) „egy nagy rakás liberális szar”-nak nevezte.

Az újbaldal szákcúba került: vajon merre tart egy mozgalom, ha az irányát megszabó törekvések érdektelenek vagy kifejezetten illegitimnek látszanak? És merre, ha e mozgalom tagjai jelentéktelenek, vagy kifejezetten egymás ellenségei? A „Weatherman” nevű baloldali radikális harci szervezet létrejött az SDS-en belül az öngyűlöletet egészen a szélsőségességig fokozta: 1969-ben odáig jutottak, hogy már a fehér csecsemők is „mocskos disznók”, és jobb, ha önfelszámoló stratégiával közvetlenül összecsapnak a rendőrséggel. A mozgalomban számos nő számára az utolsó elfogadható menekülőút az éppen megerősödő feminista mozgalom volt, ami megszabadíthatta őket a bűntudattól, ami eddigre az újbaldalt teljesen a hatalmába kerítette. Újrafogalmazott helyzetértékelésük szerint a nők egy elnyomott nem, ami lehetővé tette a számukra, hogy sok fehér PMO-nő továbbra is megfogalmazhassa igényét az értelmes munkára, önkiteljesítésre és így tovább – mindezt egy olyan időszakban, amikor e követelések a legtöbb baloldali férfi szemében már minden erkölcsi legitimitásukat elveszítették.

1969-re két általános megközelítés alakult ki az újbaldalon az osztályprobléma kezelésére. Az egyiket a „radikális szakemberek” stratégiájának fogjuk nevezni, a másik neve „új kommunista mozgalom” lett. Az első megközelítés természetesen módon az egyetemisták életútjából következett: akik 1963-ban még egyetemisták voltak, 1969-re már tanárok, újságírók, ügyvédek lettek, vagy magasabb szinten folytatták tanulmányaikat.

Nagyon egyszerűen fogalmazva, a stratégiájuk az volt, hogy mozgalmi törekvéseikben használniuk kell megszerzett szakmai pozícióikat; képességeiket és lehetőségeiket radikális célok szolgálatába kell állítaniuk. Ez – általános felfogásuk szerint – azt jelentette, hogy elsősorban és közvetlenül a szegények, a munkásosztálybeliek és az elnyomott kisebbségek érdekében kell kamatoztatniuk tudásukat, és csak másodsorban, illetve közvetett módon használják azt a maguk és szakmai előmenetelük érdekében. Néhány példát említve: a Student Health Organization (Egyetemisták Egészségügyi Szervezete), azaz orvostanhallgatók és ápolónak készülő fiatalok szerveződése betegségmegelőzési és egészségmegőrzési programok elindításán dolgozott feketék lakta gettóknak; a felsőoktatásban dolgozó tanárok és a tanárképzésben részt vevő egyetemisták kezdeményezése (a New University Conference) nyitott felvételi rendszerek kidolgozásában

vett részt, hogy megkönnyítsék a bejutást a felsőoktatásba nehezebb sorsú diákoknak is; a Social Welfare Workers Movement, vagyis a jóléti és szociális területeken dolgozók mozgalma elkötelezte magát a szövetségi jóléti és szociális jogok szervezete, a National Welfare Rights Organization ügye mellett – és így tovább. Más „radikális szakemberek” szélesebb kör számára hozzáférhető, olcsóbban igénybe vehető jogtanácsosi és ügyvédi munkaközösségeket szerveztek, alternatív egészségügyi központokat és hasonlókat alapítottak, illetve működtettek, vagy tevékenységüket fekete és Puerto Rico-i közösségek szerveződéseinek szolgálatába állították – technikai eszközöket, erőforrásokat és más hasonlókat nyújtva nekik.

A radikális szakemberek mozgalmának egyes áramlatai a PMO azon erőfeszítéseiként értelmezhetők, hogy a fekete munkásosztály kihívásával szemben is átmentsék osztályérdekeiket egy új mozgalomba. Elfogadhatóbb szakmai szerepeket kerestek maguknak (például „érdekképviselő-szervezés”), ezzel egyúttal reménybeli utak után kutattak, hogy a közösségek önrendelkezésének visszaszerzése mégiscsak bővíthesse a PMO lehetőségeit:

„[a] közösségek küzdelme önrendelkezésük, saját fejlődésük és szolgáltatásaik visszaszerzéséért előkészíti a talajt a decentralizált és demokratikus civil társadalom számára. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy minden ilyen fejlemény óriási igényt támaszt szakemberek, értelmiségiek, kulturális és tudományos dolgozók szolgálatára.” (Richard Flacks, idézi: Gross–Osterman [szerk.] 1972, 26.)

Összességében azonban a radikális szakemberek e drámai lépéssel túljutottak a PMO hagyományos osztályérdekein. Az újbaloldali aktivizmus e stratégiájának vagy irányzatának igazi jelentősége, hogy kifejezte a PMO önkritikáját, és megtestesítette az osztály kritikai öntudatát – egyfajta negatív osztálytudatot. A radikális szakemberek kihívás elé állították a PMO-t. De nem önrendelkezésének hiányát rótták fel neki (ahogyan a diákmozgalom tette a hatvanas évek elején), hanem éppen önrendelkezési törekvéseire, autonómia-igényére hívták fel a figyelmet. Megvilágították a PMO tárgyilagosságra és szakmaiságra irányultságát, a közszolgáltatások iránti elkötelezettségét, sőt magát a szakértelmet is problematizálták. A kulcsszó a „demisztifikáció” volt.

A radikális orvosok nem pusztán a „gyógyszeripari gépezet” szorításából akarták kimenekíteni szakmájukat, hanem meg kívánták

fosztani misztikusnak ható büvkörétől az egész gyógyítási-gyógyulási folyamatot. A radikális ügyvédek fel kívánták tární a törvénykönyvek logikáját a nem szakmabeliek előtt, a társadalom alsóbb osztályai számára is hozzáférhetővé kívántak tenni alapvető jogi készségeket. A radikális pszichiáterek – szakmai mitológiáik ellen intézve támadásokat – meg akarták mutatni, hogy a közösségek bármely, kellő érzékenységgel rendelkező tagja könnyedén helyettesítheti őket. A radikális tanárok le kívánták leplezni az oktatás szerepét a kapitalizmus újratermelésében, és így tovább. A misztikusnak ható szakmai szentesítő korlátokat le kell dönteni, a szakértők uralmát el kell törölni – a fiatal szakértők által.*

E stratégia a legjobb esetben is nehezen volt fenntartható. Kliensek, betegek, diákok és mások gyakran nehezteltek e radikális szakemberekre – éppen szakmaiságukat kérdőjelezve meg, professzionizmusuk hiányát kifogásolva. Fekete fiatalok, akik a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején előttük is kinyíló PMO-állásokba kívántak belépni, nem sok érdeklődést mutattak azon pozíciók „demisztifikálása” iránt, amelyekbe éppen csak belépni készültek. Ráadásul a körülmények egyre kevesebb lehetőséget adtak arra, hogy a radikális szakemberek stratégiáját tisztességesen próbára lehessen tenni. Az időközben fokozódó elnyomás ugyanis szétzúzta a fekete mozgalom azon radikális elemeit, amelyek a radikális szakembereket bizonyos értelemben felelősnek tartották. A közösségi programokra szánt kormányzati támogatások és finanszírozási források elapadtak. Végül pedig a hetvenes évek gazdasági lejtmenete szabott ki szigorú büntetéseket a szakemberek vagy bárki más által kifejtett radikális

---

* Nehéz volna túlhangsúlyozni, hogy mindez milyen éles szakítást volt a második és a harmadik Internacionálé uralkodó hagyományaival. A harmadik például – a Szovjetunió mintáját követve – hitt a technológia semlegességében. Eszerint a kapitalista társadalmakban a technológia a tőkéséek érdekeit szolgálja, a szocialista társadalmakban viszont már állítólagosan a nép javát. Az újbaloldal, amelyre a kínai kulturális forradalom gyakorolt befolyást, hajlott arra, hogy a technológiára a burzsoá társadalmi viszonyok megtestesítőjeként tekintsen. Ugyanilyen éles volt a különbség óbaloldal és újbaloldal között a szakmaisághoz és – e professzionizmust kísérő – kiváltságokhoz fűződő viszonyukat illetően. Az újbaloldal pozíciója természetesen nem kis mértékben abból a harcossan egyenlőségelvű, „részvételi demokrácián” alapuló hagyományból származott, amit az SDS és egy másik szervezet, az SNCC (Student Nonviolent Coordinating Committee, Egyetemisták Erőszakmentes Egyeztető Bizottsága) képviselt.

tevékenységekre. Azok a tanárok, akik – dacolva az ügymenettel – mindenkinek jelest adtak, sorra veszítették el az állásaikat; akárcsak a szociális munkások, akik megpróbálták a szociális ellátó szervek ellen szervezni klienseiket. Valamennyi korábban említett kezdeményezés összeomlott a hetvenes évek első felében: a Student Health Organization, a Social Welfare Workers Movement, a New University Conference, és a Medical Comitee for Human Rights is. A szakmai szervezeteken belüli radikális csoportokból a legjobb esetben radikális tudományos központok nőttek ki ösztöndíjakkal és komoly szakmai pozíciókkal; a legrosszabb esetben pedig munkaközvetítő hálózatokká alakultak, hogy az egyetemet immár elvégzett radikális szakmabeliek seregeinek elhelyezkedését segíthessék.

Amíg tehát a „radikális szakemberek” mozgalma volt az egyik stratégia, az „új kommunista mozgalom” volt a másik. Ez utóbbi alatt azon „marxista–leninista” szerveződésekert értjük, amelyek inkább az újbaloldaltól nőttek ki, mintsem az olyan régebbi baloldali szervezetekből, mint a Szocialista Munkáspárt (Socialist Workers Party) és a Kommunkista Párt (Communist Party), de hozzájuk kapcsolódtak olyan további egyének és olvasóköriek is, amelyek e szervezetekkel vagy azok ideológiáival azonosultak. Az országos szintű „új kommunista” szervezetek sorába tartozott ekkoriban az Októberi Liga (October League), a Forradalmi Kommunkista Párt (Revolutionary Communist Party) és a Kommunkista Munkapárt (Communist Labor Party). Noha ezek közül egyik csoport mellett sem köteleződött el, a *Guardian* nevű hetilap volt az új kommunista eszmék legszélesebb körben olvasott szócsove.

Az „új kommunista mozgalom” az SDS önpusztító romjai alól sarjadt ki 1969-ben. Később aztán a radikális szakemberek stratégiájának hajótöröttjeit is sorra felvette, miután az zátonyra futott és elsüllyedt a hetvenes évek első felében. Az új kommunisták kifejezetten elhatárolták magukat az újbaloldaltól, és egy olyan politikai helyzetértékelést fogadtak el, amely látszólag, felszíni jellegzetességeit tekintve nem sokban különbözött a PMO radikálisainak azon korábbi nemzedéke által vallottaktól, akik még a harmincas években voltak kommunisták. A munkásosztály elsődlegességét hirdették a forradalmi küzdelemben, e harc vezetésére pedig egy élcsapat-pártot kívántak felépíteni. Ám hogy pontosan kik is alkották a munkásosztályt, nem volt teljesen világos.

Olykor – például a tanár-sztrájkok értelmezésekor vagy amikor a mérnökök és ápolók szakmai szervezetei kifejezetten szakszervezet-

szerűen viselkedtek – az új kommunisták ragaszkodtak a társadalmon belül két nagy osztályt elkülönítő ortodox marxi felfogáshoz, és valamennyi bérért és fizetésért dolgozót a „munkásosztály” részének tekintettek. A legtöbbször azonban „munkásosztály” alatt a kékgalléros bér munkások hagyományos osztályát értették (egyes esetekben alsóbb szintű fehérgalléros dolgozókat is beleértve). Az új kommunista szervezetekhez csatlakozó egyetemisták és fiatal szakemberek – elfogadva e felfogást – úgy érezték, hogy megjelenésükben, életstílusukban vagy akár foglalkozásukat tekintve is „proletarizálódniuk” kell. A politikai tevékenység, a szervezés és meggyőzés kulcsfontosságú színterei is áthelyeződtek: az egyetemek helyét a gyárak és üzemek vették át. Az újbaloldalt elsődlegesen foglalkoztató témákat – a személyes teljesítményt és a(z) (ön)kiteljesedést, a közösséget, a részvételi demokráciát és így tovább – „kispolgárinak” vagy egyenesen „hanyatlónak”, „dekadensnek” bélyegezték. Az új kommunista mozgalom közös beszédmódjában a PMO legtöbb tagját ugyanis a „kispolgárság” vagy „kisburzsoázia” különösen elítélő kategóriájával bélyegezték meg – összemosva őket az önfoglalkoztató szakemberekkel, a kiskereskedőkkel, a kisvállalkozókkal és hasonló kategóriákkal. Ahogyan azt e tanulmány első részében is hangsúlyoztuk, álláspontunk szerint ez az osztályelemzés elnagyolt és téves (Ehrenreich–Ehrenreich [1977] 2020).

A PMO elhelyezésével és helyzetének értelmezésével nem kívánjuk azt állítani, hogy a társadalomfejlődés ezzel egy új szakaszba lépett, és beköszöntött egy új, „kapitalizmus utáni” korszak. Társadalmunk belső mozgatórugója továbbra is az az ellentmondás, ami a termelési folyamat társadalmisítottasága és a termelés gyümölcseinek magánelsajátítása között feszül. A tőkésosztály érdekei ezért alapvetően ellentétesek minden munkabérért dolgozó érdekeivel, így azokéival is, akiket a PMO tagjaiként határoztunk meg. Ahogyan korábban is állítottuk: ez az érdekellentét erőteljesen a baloldali radikalizmus formái és gyakorlatai felé fordította a PMO-t szerte az Egyesült Államokban – a progresszvizmustól és az amerikai Szocialista Párttól (Socialist Party) az újbaloldaltól széles volt a választék.

Ahogyan azonban szintén jeleztük korábban: nemcsak a tőkésosztály és a bérért és fizetésért dolgozók között feszül kibékíthetetlen ellentét, hanem a munkásosztály és a PMO között is. Ez utóbbi pedig alapjaiban ásta alá a munkásosztály (vagy a PMO és a munkásosztály elemeiből képződő erő) forradalmi esélyeit.

A PMO baloldali radikalizmusa, ahogyan ezt be is láttuk, első sorban saját osztályérdekeiből nőtt ki. Az osztályérdekek e körébe azonban beleértendő az is, hogy a PMO kiterjeszti kulturális és technológiai hegemóniáját a munkásosztályra. Ebből adódóan a PMO-ban benne rejlik valami olyasmi is, ami első látásra fogalmi ellentmondásnak tűnik: egy munkásosztály-ellenes baloldali radikalizmus kialakulása. Ez az eshetőség a legkifejtettebb formában a technokratikus szocializmus vissza-visszatérő nézetében fejeződik ki, amit jellemzően PMO-radikálisok képviselnek, és amely egy olyan társadalmat vetít a jövőbe, amelyben a burzsoázia helyét különböző fajta tisztviselők, tervezők és szakértők foglalják el. E jövőképet nem csak jobboldali szocialisták és szociáldemokraták vallották a magukénak, akik egyébként szintén a PMO-ból nőttek ki. Azok közül is sokan voltak e vízió kidolgozói és harcos propagálói között, akik nézeteiket amúgy a „proletár irányvonalhoz” igazították. Minden olyan baloldali ideológia, amely félreérti a PMO-t és rosszul méri fel osztályérdekeit, magában rejti annak komoly lehetőségét, hogy „a proletariátus diktatúrájáról” kiderül, hogy az valójában a PMO diktatúrája.*

Ha mármost a PMO és a munkásosztály ellentétének és szétválásának (azaz polarizációjuknak) a munkásosztály tudatára gyakorolt hatásait kívánjuk felmérni, akkor fel kell idéznünk azon korábbi állításunkat is, ami szerint a PMO-nak még a léte is a munkásosztály kultúrájának és életének atomizációjából fakad, valamint abból, hogy

---

* Úgy látjuk, hogy bizonyos értelemben éppen ez történt a Szovjetunióban. Noha az ilyen állítások a helyzet túlságos leegyszerűsítésének veszélyét is magukban foglalják, megkockáztatjuk: a technokraták „új osztálya” – az állam és a párt bürokratái, az iparvállalatok igazgatói, professzionális ideológusok és mások – átveszik a hatalmat egy olyan társadalom felett, amelyben a termelés tőkés viszonyai többé-kevésbé fennmaradtak, de a tőkésosztály már a múlté. Ebben az összefüggésben érdemes emlékeztetnünk újra, hogy Lenin jól ismert módon kifejezetten érdeklődött a taylorizmus módszereinek átvétele iránt (lásd Braverman 1975, 12.), illetve, hogy ezzel szemben Kínában jelentős kísérleteket tettek arra, hogy elkerüljék a Szovjetunió hibáit, azaz korlátozzák az igazgatók kiváltságait, valamint csökkentsék a szellemi és fizikai munka közötti különbséget (lásd: Ehrenreich, John 1975). Hasonlóan ezekhez: az „arab szocializmus”, az „afrikai szocializmus” és a „katonai szocializmus” (például az 1975 előtti Peruban) a legjobban szintén úgy érthetők meg, ha ezeket nem „kispolgári szocializmusoknak”, hanem „PMO-szocializmusoknak” tekintjük, amelyeket egyrészt fehérgalléros civilekre, másrészt pedig a katonai kormányzatok szellemi dolgozóinak felemelkedő osztályaira alapozva építettek fel.

a PMO kisajátította és elvonta azokat a képességeket, amelyek egykor a munkásosztály sajátjai voltak.*

Azok a tevékenységek, amelyeket a PMO a tőkés munkamegosztásban ellát, önmagukban is alkalmasak arra, hogy aláássák a munkásosztály öntudatát és önbecsülésében elbizonytalanítsák. Az a munkástudat, ami mindebből visszamarad a munkásosztály közös viszonyulásaként, így legalább annyira PMO-ellenes, mint antikapitalista. Mindennapi érintkezéseik során a munkásosztály tagjaiknak legalább annyi megaláztatást, zaklatást és frusztrációt kell elszenvedniük a PMO részéről, mint a valóságos tőkésosztály tagjai részéről. A munkásosztály ezért aztán ellenségesen viselkedik a PMO-val szemben, amihez hozzá kell tennünk még két észrevételt: egyrészt azt, hogy az Egyesült Államokban a PMO-t történetileg azonosítják a szocialista radikalizmussal; másrészt pedig azt, hogy a PMO kacérkodik a szocializmus technokratikus víziójával, amiben a PMO lenne az uralkodó osztály. Ebből adódóan a munkásosztályban formálódóban van egy látszólag szintén önellentmondó ideológia. Valami, amit talán osztálytudatos kommunizmusellenességnek nevezhetnénk.

E munkásosztálybeli antikommunizmust folyamatosan bátorítják jobboldali demagógok, akik pontosan ugyanezeket a kifogásokat sorolják: a PMO tagjainak szerepvállalását a baloldali radikális mozgalmakban és a különböző szociális rendelkező-felügyelő tevékenységekben, a szocializmus állítólagos totalitárius természetét és így tovább. A munkásosztály kommunizmusellenességét azonban nem jobboldali demagógok teremtették meg (és nem is a rossz vezetés vagy a tudatlanság, noha mindezek segítettek kialakulásában); ez a PMO és a munkásosztály közötti objektív ellentétből fakad. Ez gyakran minden olyan ügy és gondolat – például a liberalizmus,

---

* Mindezzel természetesen nem állítjuk azt, hogy egyedül a PMO tartja sakkban a munkásosztályt, mint ahogyan azt sem, hogy a PMO minden esetben vagy akárcsak többnyire tudatosan és célzottan korlátozná a munkásosztály pozitív öntudatának kialakulását. A PMO mellett a munkásosztály felett gyakorolt hatalom más eredői között bizonyára ott találjuk az állam hatalmának, illetve a munkáltató hatalmának fenyegetését, valamint e fenyegetés közvetlen használatát; a hatalomgyakorlás kapitalizmus előtti tekintélyelvű eljárásait, mint amilyenekkel a katolikus egyház rendelkezett; és számtalan további lehetséges erőt is, amelyek a munkaerőpiac részekre szabdalásához vezetnek, elkülönítve „rasszokat”, etnicitásokat és nemeket, illetve amelyek a munkásosztály térbeni és fizikai szétszóródását eredményezik.

az intellektualizmus stb. – teljes elutasításával együtt jelenik meg, ami a PMO-hoz társul, vagy amit legalábbis a PMO-hoz társítanak.

Mindezek után aligha kell hangsúlyoznunk e helyzet veszélyes, már-már tragédiával fenyegető voltát. Fájdalmas erre gondolni, de jobb tisztán látni: az Egyesült Államok baloldala ma elszigetelt, széttöredezett és nagyrészt még mindig a PMO-ra épül; inkább egy szubkultúra, mint egy „mozgalom”.

Van kiút e helyzetből? Van bármilyen közös tapasztalata a munkásosztálynak és a PMO-nak, ami segíthet nekik meghaladni ezt az ellentétet, és egyesíteni erejüket valamilyen tömeges és radikális szövetségben a társadalmi változásért? Ha igen, hogyan lehet ilyen szövetséget kiépíteni?

E kérdés megválaszolásához álláspontunk szerint az újbaloldal tapasztalataiból kell kiindulnunk, tanulnunk kell belőlük, és le kell vonnunk belőlük a tanulságokat. Az újbaloldal bizonyos értelemben történelmi áttörést ért el: ez az első tudatos erőfeszítés annak felismerésére és feldolgozására, hogy a munkásosztály és a PMO között ellentét feszül. A hatvanas évek radikálisai elkezdtek kidolgozni saját osztályuk kritikáját. Ennek során egyaránt merítettek különböző forrásokból: egyrészt a kínai kulturális forradalomból, eltanulva tőlük a szellemi és fizikai munka közötti különbség jelentőségét és a technológia népi kritikáját; másrészt tanultak abból is, hogy milyen nehézkesek szövetségeik a (javarészt a harmadik világbeli) munkásosztályok közösségeinek mozgalmaival. A feminista mozgalom kiterjesztette e kritikát a látszólag „legsemlegesebbnek” tűnő tudományra is, amikor leleplezte ideológiai tartalmaikat, és a lehető leginkább „racionális” szakértőkre is, rámutatva rendszerigazoló tevékenységükre.

Az újbaloldal azonban nem volt képes következetesen végigvinni megkezdett bírálatát a PMO-val és szerepével szemben. Az újbaloldal mint tömegmozgalom 70-es évekbeli összeomlásával az erre irányuló erőfeszítés is elenyészett, a magabiztosságot a büntudat váltotta fel. A PMO egyes tagjai továbbra is hiábavaló erőfeszítéseket tettek arra, hogy tudatukat megtisztítsák „kispolgárinak” és „dekadensnek” bélyegzett elemeiktől, és immár a „proletár” irányvonalnak megfelelő alkossák újra önmagukat. Tették és teszik mindezt ahelyett, hogy annak sokkal több sikerrel kecsegtető útjait keresnék, hogy a PMO-ra alapozott baloldal miként lehetne képes segíteni a munkásosztály mozgalmát, hogyan tudná ösztönözni azt és egyesülni vele.

Eddig talán még sosem volt akkora lehetőség a hatvanas évek tapasztalatainak nyugodó belátások kifejtésére és alkalmazására, mint

ma – vagyis arra, hogy e tapasztalatokat és belátásokat egy valóban széles alapokon nyugvó antikapitalista mozgalom felépítése érdekében használjuk fel. Eltérően a hatvanas évek elejétől, mostanra PMO-baloldaliak ezrei számára lett világos, még ha rendszertelen formában is, hogy feszültségek vannak a PMO és a munkásosztály viszonyaiban. És – megint csak eltérően a hatvanas évek elejétől – egyre növekvő számban lépnek színre fiatal és radikális munkásosztálybeli származású értelmiségiek. Az ő számukra az egyetemek 60-as évekbeli kinyílása röviden betekintést nyújtott ugyan a felsőoktatás (és az újbaloldal) világába, a hetvenes évek gazdasági válsága azonban visszavetette őket munkásosztálybeli foglalkozásokba. A személyi feltételek és a lehetőségek így legalábbis mindenképpen adottak egy olyan politika kidolgozására, amely megnevezi és megoldja a kortárs baloldal osztályhátterének pathhelyzetét.

Milyen irányba induljon el ez a politika? Kezdetnek csak néhány javaslatot fogalmazhatunk meg a szerintünk követendő irányról:

(a) Jelen szorult helyzetünkől biztosan nem vezet ki az az út, amely visszalépne a munkásosztály történelmi küldetésének romantikus vízióihoz. Ez jelenik meg azokban az erőfeszítésekben, amelyek ki akarják űzni a „kispolgári” (azaz PMO) ideológiát a baloldaltól, hogy kidomboríthassák a „tisza proletár irányvonalat”. A PMO és a munkásosztály viszonya egymást kiegészítő is lehet; egyik osztálynak sincsen egyetlen olyan „tisza” ideológiája, amit ne befolyásolna a másik vagy a tőkésosztály. A PMO és a munkásosztály viszonyának természetében rejlik, hogy a „kultúrát” (annak tág értelmében: tudást, eszméket, történelmet stb.), beleértve ebbe magának a kapitalizmusnak a szisztematikus kritikáját is, a PMO uralja. Bizonyos értelemben Lenin észrevétele a *Mi a teendő?*-ben máig érvényes maradt: a társadalom egészének átalakítását kereső tömegmozgalom felépítésének lehetőségessége attól függ, hogy egymásra talál-e a munkásosztály belátása és harciassága a szocialista gondolkodás hagyományával, amit „középosztálybeli” értelmiségiek tartanak életben.

(b) A PMO és a munkásosztály feloldhatatlan ellentéte nem fedhető el többé az antikapitalista egység nevében, ahogyan például férfiak és nők, feketék és fehérek köztiek eltüntethetők. A baloldalnak, ami ma túlnyomórészt a PMO-ból ered, ugyanúgy szembe kell szállnia az osztályelnomás szubjektív és kulturális oldalával, mint az anyagi egyenlőtlenségekkel. El kell köteleződni emellett, hogy gyökerestől kitépi magából a munkásosztállyal szembeni lenézés és elitizmus mélyre ható, sokszor láthatatlan és finom gyökereit. A PMO balol-

dala és a munkásosztály közötti feszültségek csak akkor oldódhatnak fel, ha először is tisztán és világosan, elemző tekintettel tárjuk fel eredetüket és természetüket. A PMO radikálisainak önfelszámoló osztálybúntudata és/vagy a munkásosztály egyoldalú felmagasztalása csak fenntartja és állandósítja a kapitalista társadalomban kialakult baljós osztályszerepeket.

(c) Ráadásul annak érdekében, hogy a PMO és a munkásosztály elemeiből erős szövetség kovácsolódhasson, a baloldalnak nem csak „a munka és a kenyér” kérdéseivel kell foglalkoznia. Komoly figyelmet kell fordítania mindazon további témákra is, amelyeket eddig túlságosan gyorsan „kulturálisként” könyveltünk el. Foglalkoznia kell a munkamegosztással, a tudomány és a technológia természetével (és ideológiai tartalmaival), és tovább: a művészet, a pszichológia, a szexualitás, az oktatás stb. problémáival. A PMO és a munkásosztály történelmi ellentéte ugyanis éppen ezekből fakad. A termelőeszközök tulajdonának ügyében, valamint a termelőeszközök feletti rendelkezés kérdéseiben mindkét osztály szemben áll a tőkésosztállyal. Egymással a tudás, a képességek és a kultúra dolgában állnak szemben.

Hivatkozott irodalom

- Aronowitz, Stanley: Does the United States Have a New Working Class? In Fisher, George (szerk.): *The Revival of American Socialism. Selected Papers of the Socialist Scholars Conference*. New York, Oxford University Press, 1971. 188–216.
- Braverman, Harry: *Labor and Monopoly Capital. The Degradation of Work in the Twentieth Century*. New York, Monthly Review Press, 1975.
- Duncan, Otis Dudley: The Trend of Occupational Mobility in the United States. *American Sociological Review*, 30. (1965), 4. 491–498.
- Ehrenreich, Barbara: *The American Health Empire. Power, Profits, and Politics. A Report from the Health Policy Advisory Center (Health-PAC)*. New York, Random House, 1971.
- Ehrenreich, John: The Dictatorship of the Proletariat in China. *Monthly Review*, 27. (1975), 5. 16–28.
- Ehrenreich, Barbara – Ehrenreich, John: The Professional-Managerial Class. *Radical America*, 11. (1977), 2. 7–31. Online: <https://libcom.org/files/Rad%20America%20V11%20I2.pdf>
- Ehrenreich, Barbara – Ehrenreich, John: A professzionális-menedzseri osztály. Ford. Éber Márk Áron. *Eszmélet*, 127–128. sz. (2020. tél), 249–264.
- Flacks, Richard (1970): Who Protests. The Social Bases of the Student Movement. In Foster, Julia – Long, Durward (szerk.): *Protest! Student Activism in America*. New York, William Morrow.

- Gross, Ronald – Osterman, Paul (szerk.): *The New Professionals*. New York, Simon and Schuster, 1972.
- Lipset, Seymour Martin – Wolin, Sheldon S. (szerk.): *The Berkeley Student Revolt. Facts and Interpretations*. New York, Doubleday–Anchor, 1965.
- Jacobs, Paul – Landau, Saul: *The New Radicals. A Report with Documents*. New York, Vintage, 1966.
- Sale, Kirkpatrick: *SDS. The Rise and Development of the Students for a Democratic Society*. New York, Random House, 1973.
- Savio, Mario: An End to History. In Jacobs, Paul – Landau, Saul: *The New Radicals. A Report with Documents*. New York, Vintage, 1966.
- Weinstein, James: *Ambiguous Legacy. The Left in American Politics*. New York, New Viewpoints, 1975.

(Fordította: Éber Márk Áron)

Eredeti megjelenés: Ehrenreich, Barbara – Ehrenreich, John: The New Left. A Case Study in Professional-Managerial Class Radicalism. *Radical America*, 11. (1977), 3. 7–22. Online: <https://libcom.org/files/Rad%20America%20V11%20I3.pdf>